

IV. ПРОБЛЕМИ ДІАЛЕКТОЛОГІЇ ТА ОНОМАСТИКИ

УДК 81'246:330(477.87)

DOI 10.31652/2521-1307-2022-36-107-126

ВИКОРИСТАННЯ БАГАТОМОВНОСТІ. МОВНИЙ ЛАНДШАФТ ЗАКЛАДІВ ТОРГІВЛІ В РУМУНСЬКИХ ТА УГОРСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТАХ ЗАКАРПАТТЯ

Корнелія Гіреш-Ласлов

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Україна, м. Берегове, площа Кошута, 6
e-mail: hires.laszlo.kornelia@kmf.org.ua
ORCID: 0000-0003-2017-3999

Рейка Матей

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Україна, м. Берегове, площа Кошута, 6
email: mate.reka@kmf.org.ua
ORCID: 0000-0003-3598-4057

Еніке Товт-Орос

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Україна, м. Берегове, площа Кошута, 6
email: toth.orosz.eniko@kmf.org.ua
ORCID: 0000-0002-8588-6626

Мовний ландшафт часто включають в аналіз економічних процесів, простежуючи частоту появи вивісок і написів, а семіотичне дослідження вивісок та рекламних брошур пов'язують із успіхом підприємств. Чим більшою кількістю мов володієш, тим більшу кількість людей зрозумієш! – говорить стара добра угорська приказка. Ця важлива думка перегукується з дедалі більшою кількістю досліджень про зв'язок між економікою та мововживанням [27].

У цій статті проаналізовано написи мовами меншин торговельних закладів у населених пунктах Закарпаття, де проживають угорська та румунська національні меншини. У дослідженні ми сфокусувалися на розв'язанні таких завдань:

- (1) чи проявляється в економічній сфері багатомовність;*
- (2) чи існують такі загальнодержавні чи регіональні торговельні мережі, які пристосовуються до мововживання місцевого населення;*
- (3) чи існують різні моделі та усталені традиції у вивішуванні написів мовами меншин.*

Прагнення до одномовності в економічній сфері може призвести до системи закритого ринку, внаслідок чого здатний сформуватися не тільки звужений прошарок споживачів, але й самі підприємці ризикують втратити можливості міжнародного обміну

досвідом. Існує необхідність у новій, інноваційній стратегії, яка б базувалася на наднаціональній системі – для того, щоби закриту систему з допомогою багатомовності перетворити на відкриту систему, достатньо було б ринкового саморегулювання та допуску зовнішніх інспірацій. Аналіз досвіду мовної строкатості інших поліетнічних регіонів дозволяє зробити два важливі висновки і для Закарпатської області України. По-перше, «професійне управління, використання та маркетинг поліетнічності та багатомовності може сприяти покращенню добробуту всього суспільства», а по-друге, «колективний досвід життя меншини можна перетворити на економічні переваги» [11, с. 420]. На меншини Закарпаття та їхнє мововживання потрібно дивитися не як на гальмування суспільних процесів, а як на такий культурний капітал, який можна перетворити в економічний прибуток, непрямыми чи прямими способами.

Метою нашого дослідження, що обертається навколо вісі «мова–економіка–суспільство», є представити одно- чи багатомовність торговельних закладів, розташованих у населених пунктах Закарпаття, де проживають угорці та румуни.

Ключові слова: мовний ландшафт, багатомовність, мова та економіка, Закарпаття.

LANGUAGE AND ECONOMY: LINGUISTIC LANDSCAPE OF ENTERPRISES IN BILINGUAL SETTLEMENTS OF TRANSCARPATIA

Kornélia Hires-László

Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education
Ukraine, Berehove, Kossuth square 6
e-mail: hires.laszlo.kornelia@kmf.org.ua
ORCID: 0000-0003-2017-3999

Réka Máté

Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education
Ukraine, Berehove, Kossuth square 6
email: mate.reka@kmf.org.ua
ORCID: 0000-0003-3598-4057

Enikő Tóth-Orosz

Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education,
Ukraine, Berehove, Kossuth square 6
email: toth.orosz.eniko@kmf.org.ua
ORCID: 0000-0002-8588-6626

Introduction. *The linguistic landscape is often included in the analysis of economic processes, investigating the frequency of the appearance of signs and inscriptions, and the semiotic study of signs and advertisements is associated with the success of enterprises. There is a growing body of research on the relationship between economics and language use [27].*

The purpose of this article is to analyze the inscriptions in the languages of the minorities of commercial establishments in the settlements of Transcarpathia, where the Hungarian and Romanian national minorities live. In the paper, we focused on solving the following tasks:

(1) whether multilingualism is manifested in the economic sphere;

(2) *whether there are national or regional trade networks that adapt to the language of the local population;*

(3) *whether there are different patterns and established traditions in the posting of inscriptions in minority languages.*

Result. *The desire for monolingualism in the economic sphere can lead to a closed market system, as a result of which not only a narrowed layer of consumers can be formed, but also the entrepreneurs themselves risk losing opportunities for international exchange of experience. There is a need for a new, innovative strategy, which would be based on a supranational system - in order to turn a closed system into an open one with the help of multilingualism, market self-regulation and the admission of external inspirations would be enough.*

Originality. *The analysis of the experience of the linguistic diversity of other multiethnic regions allows us to draw two important conclusions for the Transcarpathian region of Ukraine as well. First, "the professional management, use and marketing of multiethnicity and multilingualism can contribute to the improvement of the welfare of the whole society", and second, "the collective experience of minority life can be turned into economic advantages" [11, с. 420]. The minorities of Transcarpathia and their language use should not be viewed as a burden to social processes, but as such cultural force that can be turned into economic profit, in indirect or even direct ways.*

Conclusion. *The purpose of our research, which revolves around the "language-economy-society" axis, is to present the monolingualism or multilingualism of different establishments located in the settlements of Transcarpathia, where Hungarians and Romanians live.*

Keywords: *linguistic landscape, multilingualism, language and economy, Transcarpathia.*

Постановка проблеми. При дефініції поняття «лінгвістичний ландшафт» найчастіше користуються визначенням канадських соціолінгвістів Родріге Ландрі і Річарда Бургіса, які відзначили, що це «мова публічних і комерційних знаків на певній території чи в певному регіоні», тобто «мова дорожніх транспарантів, рекламних білбордів, назв вулиць, топонімів, вивісок на магазинах, вказівників на урядових будівлях тощо» [35, с. 25]. З іменами цих двох учених пов'язане і розрізнення двох основних функцій написів – комунікативної та символічної [36, с. 25]. Передаючи інформацію, мова написів виконує насамперед комунікативну функцію, натомість символічна функція забезпечує простір різноманітними атрибутами [8, с. 78; 33, с. 27; 34, с. 157; 35]. Розміщені в публічному просторі вивіски і вказівники можуть відображати силу та статус мови, впливати на мовну поведінку та мововживання [8, с. 67–68].

(Гео)семіотичний підхід до аналізу вивісок і написів започаткувало видання Р. Сколлона і С. Сколлон [41]. У привілейованому становищі зазвичай опиняється мова влади, а мова меншини витісняється на периферію. Це означає, що мовою більшості пишуть спереду або зверху, а також іноді використовують більші, вишуканіші літери [1, с. 16].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогодні сфера досліджень мовного ландшафту має вже дуже різні аспекти, напрямки [24; 43; 44; 6]. Наприклад, темою дослідження може стати аналіз вживання певної мови на візитках, моніторах комп'ютерів, а також використання різноманітних національних, релігійних та інших символів [33, с. 28; 34, с. 157]. Крім цього, з погляду лінгвістичного ландшафту цікавим може бути вивчення того, як представлені ті чи інші мови на телебаченні, в Інтернеті або які елементи відсутні в символічному просторі [1, с. 4].

Е. Бен-Рафаель та його співавтори [3] стверджують, що на структуру мовного ландшафту впливають такі фактори: 1) владні відносини; 2) комунікативні цілі; 3) самовираження; 4) вираження колективної ідентичності.

Часом під час аналізу певного напису можна одночасно виявити різні чинники [33: 28]. Науковці підтверджують, що не у всіх випадках між окремими елементами лінгвістичного ландшафту та іншим явищем можна віднайти універсальну та однозначну кореляцію, натомість завжди потрібно враховувати конкретний простір та його контекст і залежно від цього визначати межі тлумачення / аналізу та робити висновки [33, с. 28; 41, с. 124].

Мета і завдання статті. За останні 10–15 років у Закарпатті також з'явилося багато наукових публікацій, присвячених мовному ландшафту, який розглядається як одна з форм виявлення мовної політики, як елемент побутового розуміння етніцизму, як взаємозв'язок мови та туризму, мови та економіки [4; 13; 14; 15; 16; 17; 25; 26; 28; 29; 30; 31; 32; 45; 46; 47].

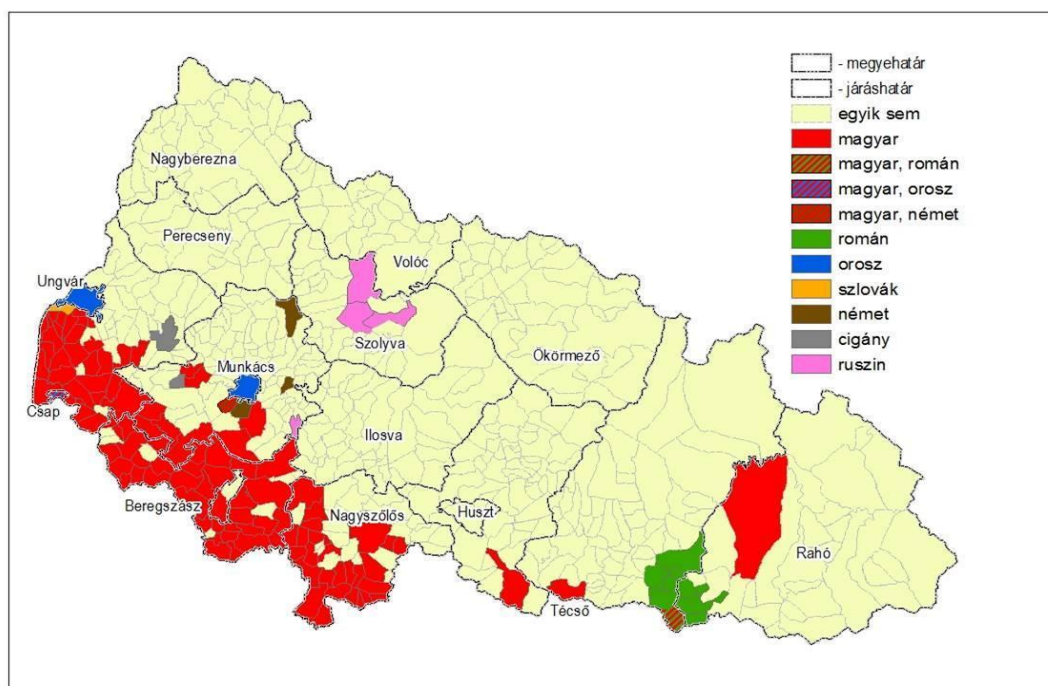
У цій статті проаналізовано написи мовами меншин у торговельних закладах населених пунктів Закарпаття, де проживають угорці та румуни. У дослідженні ми сфокусувалися на розв'язанні таких завдань:

- 1) чи проявляється в економічній сфері багатомовність;
- 2) чи існують такі загальнодержавні чи регіональні торговельні мережі, які пристосовуються до мововживання місцевого населення;
- 3) чи існують різні моделі та усталені традиції у вивішуванні написів мовами меншин.

Висновком результатів дослідження мовного ландшафту комерційної сфери в багатомовному середовищі стало те, що полімовність позитивно впливає на бізнес [27]. У подібних до цього дослідженнях добре простежується, що розміщені мовою меншини написи є важливими не тільки через своє символічне значення, вони служать і бізнес-інтересам. Про взаємозв'язок мови та економіки [10], а також етніцизму та економіки [9] в контексті угорської меншини в Трансільванії ми вже читали такі дослідження, в яких представлено комерціалізацію культурної специфіки меншин, а також те, яке значення в цьому процесі відіграють різні мови. Мета нашого дослідження, яке обертається навколо мови-економіки-суспільства, показати одно- або багатомовність закладів торгівлі в населених пунктах Закарпаття, де проживають угорці та румуни. Ця публікація є тільки першим кроком у розкритті цієї багатогранної теми, для її повного вивчення потрібні ще подальші дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. За часів незалежності України єдиний на сьогодні Всеукраїнський перепис населення проводився у 2001 році¹. Згідно з даними цього перепису, 12,1 % населення Закарпатської області (151 516 осіб) вказали свою національність як угорець / угорка [40, с. 20–21], а 12,65 % (158 729 осіб) назвали угорську рідною мовою [12, с. 35]. 32 152 особи (2,6 %) вказали свою національність як румун / румунка [37, с. 150; 38, с. 42], а 32 224 особи назвали румунську рідною мовою [5, с. 10]. Крім представників угорської та румунської національності, у кількох населених пунктах проживає значна кількість росіян, німців та словаків (див. Карта 1).

¹ <http://www.ukrcensus.gov.ua/>

Карта 1. Ті органи місцевого самоврядування, де частка носіїв одної чи кількох регіональних мов або мов меншин сягає принаймні 10 % (на підставі даних Всеукраїнського перепису населення 2001 року) [5, с. 11]

Різні мовні та національні меншини мають неоднакові можливості захищати й реалізовувати свої інтереси. Це важливо бачити і під час аналізу економічної сфери, оскільки на почуття безпеки і впевненості меншини суттєво впливають послуги та правова допомога політичних організацій, розбудована політичними силами громадянська мережа та її рухи².

У 2015 році Верховна Рада України ухвалила Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад»,³ яким у країні розпочалася адміністративна реформа або ж, як її ще називають, реформа децентралізації⁴. Згідно з баченням реформи, органи місцевого самоврядування міст і сіл мали об'єднатися в об'єднані територіальні громади⁵. Правове регулювання процесу децентралізації завершилося ухваленням Верховною Радою 17 липня 2020 року Постанови «Про утворення та ліквідацію районів»⁶ [19, с. 112].

Унаслідок адміністративно-територіальної реформи у 2020 році в Закарпатській області з 13 районів залишилися 6 (Ужгородський, Мукачівський, Берегівський, Хустський, Тячівський та Рахівський), а колишні 337 органів місцевої влади об'єдналися в 64 ОТГ [19, с. 112; 39].

Станом на осінь 2020 року частка носіїв угорської мови досягала принаймні 10 % від загальної кількості населення в 4 районах (Берегівський, Мукачівський, Виноградівський та Ужгородський), у 2 містах обласного підпорядкування (Берегове, Чоп), у 2 районних центрах (Виноградів, Тячів), а також у 69 сільських та селищних радах (у 106 селах і селищах) [5, с. 12]. Частка носіїв румунської мови досягала 10 % від загальної кількості населення у 2 районах (Тячівський, Рахівський), а також у 7 органах місцевого самоврядування (загалом

² Про процеси представництва інтересів закарпатських меншин детальніше дивись публікацію Чілли Фединець [21]. А в контексті подій 2022 року дивись оцінку становища румунської меншини порівняно зі становищем угорської меншини в такій статті: „România biztonságpolitikai megfontolásból nem áll ki az ukrajnai román kisebbség mellett” (<https://politic.karpat.in.ua/?p=38001&lang=hu>).

³ Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». <https://bit.ly/3uJA3L0>.

⁴ Детальніше про це поняття дивись [20: 420–422].

⁵ Скорочено ОТГ.

⁶ Постанова Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів». <https://bit.ly/3uL2xUF>.

10 населених пунктів)⁷: Біла Церква, Водиця⁸, Глибокий Потік, Середнє Водяне, Діброва (Нижня Апша), Солотвино та Топчино [5, с. 11].

Частка угорського населення зменшилася і в районах, і в об'єднаних територіальних громадах. До утвореного в рамках реформи децентралізації району з центром у Берегові ввійшли колишній Берегівський район, два населені пункти з колишнього Мукачівського району, колишній Виноградівський район, де більшість становлять українці, а також кілька населених пунктів колишнього Іршавського району; отож частка угорського населення зменшилася приблизно до 42,1 % [39, с. 250]. Так в Україні не стало єдиного району з угорською більшістю. В Ужгородському та Мукачівському районах частка угорців також значно зменшилася: у першому з 33,4 % до 13,9 %, а в другому – з 12,7 % до 5,9 %. У новому Хустському районі частка угорців зараз становить 2,0 %, у Тячівському – 2,8 %, у Рахівському – 3,6 % [39, с. 250–251].

Більшість румунів внаслідок утворення та ліквідації районів опинилася в Тячівському районі, зараз вони становлять 16,8 % від загальної чисельності населення цього району [39, с. 251]. Угорці становлять більшість у 10 ОТГ, а румуни – в 1 ОТГ [39, с. 251]. Переважна більшість румунського населення – 94,5 % – опинилася в межах Солотвинської ОТГ, де вони становлять 86,7 % від загальної чисельності населення [39, с. 251].

Джейсон Кенос та Дюрк Гортер [8] вважають, що використання мов меншин у публічному просторі своєю символічною силою може сприяти створенню мовного домашнього затишку, тобто сприятиме більшій етнічній впевненості меншини. Колектив авторів під керівництвом Е. Бен-Рафаела [2] продовжив подальше дослідження символічного значення написів – значення послання залежить від того, хто його виклав: офіційна чи приватна особа. Як і в інших наукових дослідженнях, під час вивчення мовного ландшафту так само використовується квантитативна (кількісна) та квалітативна (змістовна) методика. Нижче ми зосередилися на квалітативному аналізі написів, щоби з'ясувати ті найважливіші економічні зміни, той суспільний контекст, у якому з'явилися одно- та багатомовні написи.

У статті ми зосередилися на вивісках, розміщених на закладах торгівлі. Оскільки туризм став важливою галуззю економіки Закарпаття, а про візуальне мововживання в цій сфері вже з'явилося чимало публікацій [17; 31; 32; 26], ми свідомо винесли за дужки ті комерційні заклади, які функціонують у сфері туризму. Крім цього, ми наводимо приклади вивісок тільки таких закладів торгівлі, які розміщені в населених пунктах, де проживають угорці та румуни.

Багатомовність крамниць, підприємств полягає не тільки у вивісках. Написи всередині приміщень, перелік товарів чи послуг, веб-сайт, візитки, маркування товару – усе це належить до візуального мововживання. У нашому випадку ми працювали із застосуванням методу аналізу мовного ландшафту, який добре себе зарекомендував [2; 3], тобто переважно сфокусувалися на написах, розміщених у публічному просторі.

Очевидно, що найбільш відвідуваними комерційними закладами є продуктові магазини.⁹ Покупцями в маленьких продуктових крамничках є переважно місцеве населення. Заради збільшення прибутку власники намагаються пристосовуватися до потреб покупців.

⁷ На рівні населених пунктів до сьогодні актуальними залишаються дані Всеукраїнського перепису 2001 року, зміни етнічного складу спостерігаються тільки на рівні ОТГ та нових районів.

⁸ У 2001 році в Нижній Апші частка осіб, рідною мовою яких є румунська, становила всього 122 %, але в селі Плаюць, яке адміністративно належить до складу Нижньої Апші, частка румунів становить 78,23 %. Отож на території органу місцевого самоврядування частка осіб, рідною мовою яких є румунська, сягала 25,80 %.

⁹ Сьогодні у більшості продуктових магазинів можна придбати не тільки продукти харчування, але й, наприклад, господарські товари.

Це пристосування та уважність можуть полягати не тільки в регулярному оновленні переліку товарів та новаціях, а й у тому, щоби власні написи та рекламу вивішувати і мовою меншини.

На одному з українських новинарних сайтів з'явилася публікація¹⁰ про те, що туристи, які приїжджають із внутрішніх областей України, часто дивуються, що по всьому Закарпаттю трапляються продуктові крамнички з написами «АВС». Для місцевого мешканця чи туриста з Угорщини це цілком природне явище, тож вони однозначно можуть декодувати це послання: у магазині можна знайти всі важливі продуктові та господарські товари. Автор статті розкриває причини такого явища: у 90-х роках, коли панувала епоха бартеру та дефіциту, багато людей їздили до Угорщини й привозили звідти товари, яких тоді не можна було придбати в Україні. Назва «АВС»¹¹ прийшла в закарпатські угорські села з Угорщини. Але на відміну від угорських магазинів АВС наші крамниці не із самообслуговуванням,¹² покупців обслуговує продавець. Магазини під назвою «АВС» не є мережею, це самостійні більші-менші крамнички, власниками яких зазвичай є місцеві підприємці, проте для всіх характерним є те, що назва «АВС» написана латинськими літерами, а до неї часто подається додатковий текст українською та угорською мовами (див. Фото 1–5).

Фото 1. Косонь

Фото 2. Вари

Фото 3. Берегове

Фото 4. Мужієво

Фото 5. Берегове

В Україні дуже довго не діяли великі торговельні мережі, податкова система не сприяла таким формам бізнесу, але після змін у податковому законодавстві до країни почали заходити міжнародні мережі, а також відкриватися регіональні та загальноукраїнські мережі закладів.

У 2015 році в Берегові відкрився торговельний центр «SPAR». Одразу після відкриття усі важливі написи, паралельно із державною мовою, розмістили й угорською. Не всі написи двомовні, але найважливіші постійні написи подають угорською також. Наприклад: етикетки під товарами тільки українською мовою, відомості про акції та карантинні заходи так само публікують лише українською. До прикладу, як бачимо на ілюстрації, повідомлення, яке має

¹⁰ Цікава історія: Звідки взялася на Закарпатті "мережа" магазинів АВС, <https://bit.ly/3p38IQv>.

¹¹ Поширеними є кілька пояснень абревіатури АВС. Одне говорить, що це перші три літери алфавіту, які наче доносять покупцеві, що тут можна знайти будь-які важливі побутові речі. Друге тлумачення вказує, що це абревіатура Державного торговельного центру (в оригіналі – Állami Bevásárló Centrum) або ж словосполучення «Товари загального вжитку» (в оригіналі Általános Beszerzési Cikkek).

¹² <https://bit.ly/3vpzAOL>.

викликати довіру покупців до молочних товарів (*Ми щодня отримуємо свіжу продукцію від місцевих виробників, щоби Ви отримували найкраще і найсвіжіше*), також читаємо тільки українською мовою (див. Фото 6). Попри те, що йдеться про міжнародну компанію, англійською нема жодного повідомлення або інформаційної таблички. Графік роботи опублікований не так, як це вже стало місцевою традицією: – угорською за середньоевропейським часом, а українською – за київським [22; 23], натомість під угорським написом дрібними буквами зазначено, що йдеться про київський час (див. Фото 7).

Фото 6. Інформацію про молочні продукти подають українською / угорською мовами, однак рекламний текст – тільки українською мовою

Фото 7. Вхід до торговельного центру «Spar» у Берегові

«Амбар» – це закарпатська торговельна мережа супермаркетів, заснована ще 1997 року. Однак у Берегові перший такий заклад відкрився тільки 2019 року. Магази́ни мережі часто розміщуються навіть у відносно невеликих селах, але переважно в українських, натомість в угорських селах такі випадки поодинокі (наприклад, у Великій Доброні та Вишкові). У магазині, розміщеному в Берегові, переважно розміщують написи українською мовою, але трапляються написи угорською. На фото 8 бачимо, що перелік фруктів у супермаркеті надрукований на звичайному аркуші білого паперу формату А4: назви певних фруктів указані тільки угорською, інших – тільки українською. У тексті угорською мовою відсутні надрядкові знаки. Цікаво, що фрукт «lime» (лайм) працівники записали орфографічно неправильно, орієнтуючись за звучанням – «lajm».

Фото 8. Перелік фруктів в «Амбарі» (Берегове) кількома мовами

У Берегові функціонує один місцевий супермаркет, який отримав назву «*Piramis*» («Піраміда»). У його написах та рекламах часто з'являється угорська мова, власником закладу є угорець за національністю.

На відміну від угорської меншини румуни не становлять більшості в жодному місті, однак, як ми зазначали вище, в ході децентралізації в одній ОТГ вони становлять 86,7 % населення. Центром цієї громади є Солотвино. Це селище відоме своєю соляною шахтою та соленими озерами, стало привабливим туристичним об'єктом. У населеному пункті, поруч із румунськомовним населенням, проживає й численна угорська меншина. У Солотвині діє чимало більших і менших продуктових крамничок та кілька супермаркетів, проте для них не притаманні написи румунською або угорською мовами (див. Фото 9–10).

Фото 9. Написи українською мовою в крамниці «Надія» (Солотвино)

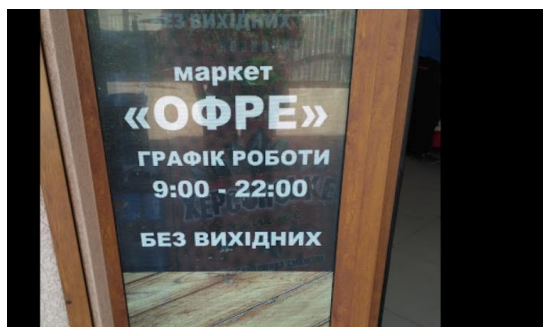

Фото 10. Вхід до супермаркету «Офре» (Солотвино)

В інших румунських селах¹³, що належать до Солотвинської громади, усі написи подано українською мовою, попри те, що на вулицях чути переважно румунську. Нижня Апша¹⁴ – одне з найбільших сіл, де проживають румуни, є дуже важливим культурним та економічним вузлом для румунської меншини. У селі ми побачили такий продуктовий кіоск (МАФ), на фасаді якого був напис російською мовою, що, очевидно, залишився ще із часів Радянського Союзу (див. Фото 11).

¹³ Біла Церква, Глибокий Потік, Добрік, Нижня Апша, Подішор, Пещера, Середнє Водяне, Топчино.

¹⁴ Нижня Апша – село, відоме своїми величезними будинками. Про нього навіть говорять, як про найбагатше село України: <https://www.youtube.com/watch?v=rsUax0F7gfE>.

Фото 11. Продуктовий кіоск «БЭСКЭУ»

У випадку магазинів одягу ми спостерігаємо ту саму тенденцію, що й у продуктових крамницях – у населених пунктах, де проживають угорці, на вивісках, підлаштовуючись під мововживання покупців, з'являється угорська мова, натомість в румунських населених пунктах написи румунською мовою спостерігаються значно рідше.

У Солотвині один підприємець, що реалізовує одяг та взуття, володіє двома крамницями. Якщо на вході першого магазину бачимо тільки напис українською мовою (див. Фото 12), то на фасаді другого вивіска є і румунською мовою (див. Фото 13).

Фото 12. Магазин одягу та взуття з вивіскою українською мовою (Солотвино)

Фото 13. Магазин взуття з вивіскою румунською мовою (Солотвино)

Після проголошення незалежності України, паралельно з автомобілями радянського виробництва («Лада», «Москвич», «Запорожець», «Волга»), на дорогах усе частіше почали з'являтися іномарки (наприклад, «Ауді», «Фольксваген», «Мерседес» тощо). Якщо раніше автомобіль був предметом розкоші, то зараз нерідко в одній родині експлуатується кілька автомобілів. Через це по всьому Закарпаттю почали відкриватися магазини автозапчастин. На фасаді більшості таких крамниць в угорських населених пунктах бачимо двомовні українсько-угорські вивіски (див. Фото 14–15). Так само в магазинах автозапчастин,

розташованих у румунських населених пунктах, теж здебільшого трапляються двомовні написи (див. Фото 16).

Фото 14–15. Українсько-угорські написи на магазинах автозапчастин у Берегові (зліва) та Великій Доброні (справа)

Фото 16. Українсько-румунський напис у Нижній Апшії

У Закарпатській області діють аптеки як загальноукраїнських та регіональних мереж, так і місцевих підприємців. У центрі Берегова розміщена аптека однієї з найбільших українських мереж. Як бачимо на фото 17, на фасаді закладу подано назву аптеки угорською та українською мовами. Цікаво, що поряд з угорським та українським написом розміщено й англійське слово «*beauty*», тобто «краса». Більшість написів і вивісок всередині аптеки теж подають двома мовами: угорською та українською.

Фото 17. Двомовна вивіска загальноукраїнської аптечної мережі в Берегові

У населених пунктах, де проживають угорці, на вході зазвичай бачимо тільки напис «*patika*» або «*gyógyszertár*» (у перекладі українською – аптека), натомість усі інші написи переважно подають тільки українською (див. Фото 18).

Фото 18. Українська вивіска закладу загальноукраїнської аптечної мережі, під нею напис угорською мовою «РАТІКА»

На фасаді однієї з аптек села Вари (входить до Берегівської ОТГ) бачимо українсько-угорський напис (фото 19). Розміщені біля входу повідомлення також двомовні (див. Фото 20). У текстах цих інформаційних повідомлень допущено кілька помилок. У Берегівській ОТГ в рекламних текстах, вивісках нерідко трапляються описки та помилки саме з вини виробника цих рекламних матеріалів [25, с. 173], тож, можливо, що тут помилку також допустило рекламне агентство.

Фото 19. Українсько-угорська вивіска однієї аптеки в селі Вари

Фото 20. Повідомлення двома (українською та угорською) мовами біля входу в аптеку

Вивіски на аптеках у населених пунктах, де проживають румуни, переважно подають українською мовою (див. Фото 21). Тільки в одному випадку ми зустріли таку вивіску, де поруч з українською мовою використано і румунську, але зі значно меншим розміром літер (див. Фото 22).

Фото 21. Вівіска українською мовою на одній з аптек Солотвина

Фото 22. Вівіска українською та румунською мовами на одній з аптек Солотвина

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. У статті було проаналізовано мовний ландшафт закладів торгівлі в закарпатських населених пунктах з угорським та румунським населенням. Оскільки угорська нацменшина в регіоні є численною, то багатомовні написи і вівіски в населених пунктах, де проживають угорці, зокрема й у мовному ландшафті економічної сфери, трапляються досить часто. Натомість у населених пунктах, де проживають румуни, написи і вівіски румунською мовою на комерційних закладах трапляються вкрай рідко. У візуальному мововживанні Солотвинської ОТГ, де більшість мешканців становлять румуни, домінує українська мова.

Комфортне існування певної нацменшини можуть забезпечити активна діяльність місцевих політичних та громадських організацій, економічна підтримка, що надходить із материнської держави. У населених пунктах із компактним проживанням угорської меншини спостерігаємо *прагнення до мовної рівноправності* в економічному секторі, що сприяє зростанню престижності мови меншини. Як свідчать міжнародні приклади, багатомовність підприємницької діяльності, кількомовні вівіски та написи можуть сприяти успіху бізнесу.

Румунська нацменшина має значно слабше розбудовану мережу громадських організацій та інституцій, що великою мірою пояснюється меншою підтримкою з материнської держави. Унаслідок цього з економічної сфери поступово витісняється вживання румунської мови, що знижує престижність цієї мови. *Асиметрична двомовність* може виникнути не тільки у сфері освіти та мововживання [12], але й в економічному секторі: мова обслуговування – румунська, а вівіски – тільки українською мовою.

Вивчення мовного ландшафту часто включають в аналіз економічних процесів, розглядаючи частоту появи вівісок та написів, поєднуючи семіотичний аналіз вівісок та рекламних брошур з розглядом успішності бізнесу. *Чим більшою кількістю мов володієш, тим більшу кількість людей зрозумієш!* – говорить стара добра угорська приказка. Ця важлива думка перегукується з дедалі більшою кількістю досліджень про зв'язок між економікою та мововживанням [27]. Багатомовність позитивно впливає на бізнес-інтереси – усна багатомовність через брак людських ресурсів стає все складнішою, особливо в сучасну епоху глобальної міграції робочої сили, коли хороший і перевірений працівник залишає

заклад торгівлі чи послуг заради можливості заробити більше за кордоном. Туризм у Закарпатській області сфокусований насамперед на українських туристах, тому на написах і вивісках домінує українська мова – іноді трапляються угорська та англійська мови. Закарпатська область межує з кількома державами, тож закономірно виникає питання: чи туристи із сусідніх Румунії, Польщі, Словаччини та Угорщини інтенсивніше відвідували б туристичні комплекси краю, якби вони були багатомовні? Існують міжнародні приклади того, що в деяких комерційних закладах заради зручнішого обслуговування та інформування клієнтів вивішували написи кількома мовами (див. Фото 23).

Прагнення до одномовності в економічній сфері може призвести до системи закритого ринку, унаслідок чого може сформуватися не тільки звужений прошарок споживачів, але й самі підприємці ризикують втратити можливості міжнародного обміну досвідом. Існує потреба в новій, інноваційній стратегії, яка б базувалася на наднаціональній системі – для того, щоб закриту систему з допомогою багатомовності перетворити на відкриту систему, достатньо було б ринкового саморегулювання та допуску зовнішніх інспірацій. Аналіз досвіду мовної строкатості інших поліетнічних регіонів дозволяє зробити два важливі умовисновки і для Закарпатської області України. По-перше, «професійне управління, використання та маркетинг поліетнічності та багатомовності може сприяти покращенню добробуту всього суспільства», а по-друге, «колективний досвід життя меншини можна перетворити на економічні переваги» [11, с. 420]. На меншини Закарпаття та їхнє мововживання необхідно дивитися не як на гальмування суспільних процесів, а як на такий культурний капітал, який можна перетворити в економічний прибуток непрямыми чи прямими способами.

Фото 30. В ідальні, що розташована на одному з автобанів Угорщини, на вході, крім угорської мови, інформація дублюється ще шістьма мовами (англійською, німецькою, польською, українською, словацькою та румунською)

ЛІТЕРАТУРА

1. Bartha Cs., Laihonon P., Szabó T. P. Nyelvi tájkép kisebbségben és többségben: egy új kutatás területeiről. *Pro Minoritate* 2013, ősz: 13–28. URL: <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2013/ProMinoritate-1303-02-bartha-laihonon-szabo.pdf> (дата звернення: 15.02.2023).
2. Ben-Rafael E., Shohamy E., Muhammad H. A. Trumper-Hecht N. Linguistic Landscape as Symbolic Construction of the Public Space: The Case of Israel. *International Journal of Multilingualism*, 2016, Volume 3, Issue 1. [<https://doi.org/10.1080/14790710608668383>].
3. Ben-Rafael E., Shohamy E., Barni M. Introduction. In: Ben-Rafael E., Shohamy E., Barni M. eds. *Linguistic Landscape in the City*. Bristol : Multilingual Matters, 2010, XI–XXVIII.

4. Beregszászi A. „Csata” a szimbolikus térért, avagy a látható/láthatatlan anyanyelv. // Beregszászi A., Papp R. szerk., *Kárpátalja. Társadalomtudományi tanulmányok*. Budapest–Beregszász : MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2005. S. 158–163.
5. Beregszászi A., Csernicskó I., Ferenc V. *Nyelvi jogaink és lehetőségeink. Útmutató és tájékoztató a nyelvtörvény gyakorlati alkalmazásához kárpátaljai magyaroknak*. Budapest : Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt., 2014.
6. Borbély A. szerk. *Nemzetiségi nyelvi tájkép Magyarországon*. Budapest : Nyelvtudományi Intézet, 2020. URL : http://www.nytud.hu/publ/nemzetisegi_nyelvi_tajkep/nemzetisegi_nyelvi_tajkep.pdf (дата звернення: 15.02.2023).
7. Cenoz J., Gorter D. Linguistic landscape and minority languages. *International Journal of Multilingualism* (special issue), 2006/3 (1). S. 67–80. [<http://dx.doi.org/10.1080/14790710608668386>]
8. Cenoz J., Gorter D. Language Economy and Linguistic Landscape. In: E. Shohamy, D. Gorter eds. *Linguistic Landscape: Expanding the scenery*, New York; London : Routledge, 2009. S. 55–69.
9. Csata Zs. Ethnicity and Economy. A Research Agenda for Transylvania. *Erdélyi Társadalom*, 2015/13 (3). S. 9–23. DOI: 10.17177/77171.166
10. Csata Zs. Az etnikai polarizáció és a jólét összefüggései Erdélyben. *REGIO* 27. évf. (2019) 3. szám 28–77.
11. Csata Zs., Marác L. Regulatory Environment, Linguistic Inequalities, and New Opportunities for Hungarian Minority Interest Representation in Romania. *Language Policy and Linguistic Justice*, 2018, S. 393–430. [https://doi.org/10.1007/978-3-319-75263-1_13]
12. Csernicskó I. *Államok, nyelvek, államnyelvek. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010)*. Budapest : Gondolat Kiadó, 2013.
13. Csernicskó I. Nyelvek vetélkedése a nyelvi tájképben: kárpátaljai példa. *Alkalmazott Nyelvtudomány* 2015/1–2: 71–84.
14. Csernicskó I. A dinamikusan változó nyelvi tájkép: Kárpátalja példája. *Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények*. 2016a / 4 évf. 3. szám, 91–105.
15. Csernicskó I. A változás megragadása a nyelvi tájképben. *Magyar Nyelv* 2016b /1: 50–62.
16. Csernicskó I. Nyelv, gazdaság, társadalom. Globális nyelvek Kárpátalja magyarok lakta végeinek nyelvi tájképében. In: Márku Anita – Tóth Enikő szerk. *Többszínűség, regionalitás, nyelvoktatás. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból III*. Ungvár: „RIK-U”, 2017. S. 13–44.
17. Csernicskó I. *Fények és árnyak Kárpátalja nyelvi tájképéből*. Ungvár : Autdor-Shark, 2019.
18. Csernicskó I., Hires-László K., Karmacs Z., Márku A., Máté R., Tóth-Orosz E. *Tévíút az ukrán nyelvpolitikában: Ukrajna törvénye „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról”* (elemző áttekintés). Törökbálint : Termini Egyesület, 2020.
19. Csernicskó I., Hires-László K., Karmacs Z., Márku A., Máté R., Tóth-Orosz E. *A magyarok és a magyar nyelv Kárpátalján*. Törökbálint : Termini Egyesület, 2021.
20. Csernicskó I., Márku A. Ízelítők a Termini magyar–magyar szótár kárpátaljai anyagából. *Magyar Nyelvőr* 145 2021/4: 417–431. DOI: 10.38143/Nyr.2021.4.417
21. Fedinec Cs. Regionalitás és etnikai jelleg az ukrán kisebbségi pártpolitikában. // Fedinec Cs. – Szarka L. – Vízi B. szerk. *Etnikai pártok Kelet-Közép-Európában, 1989–2014*. Budapest : Gondolat Kiadó, 2018. S. 453–474.
22. Fedinec Cs., Csernicskó I. Hány az óra, Vekker úr? Időzónák és politika Kárpátalján. *Kommentár* 2018/2: 81–99.
23. Fedinec Cs., Csernicskó I. Hány az óra, Vekker úr? Időzónák és politika Kárpátalján. // Kontra M. szerk. *„Tudjuk a nyelvtant, mégsem tudunk semmit” – Olvasmányok nyelv, társadalom és kultúra összefüggéséről*. Budapest : Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, 2018. S. 12–39.
24. Gorter D. A nyelvi tájkép tanulmányozása: bevezetés a tudományterületbe. *Regio* 2017/3: 31–49.
25. Hires-László K. Nyelvi tájkép és etnicitás Beregszászon // Márku A. – Hires-László K. szerk. *Nyelvoktatás, kétnyelvűség, nyelvi tájkép. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont*

kutatásaiból. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont, Ungvár : Autdor-Shark, 2015. S. 160–185.

26. Hires-László K. Nyelvi tájkép és turizmus Beregszászon // Tódor E. M., Tankó E., Dégi Zs. szerk. 2018: *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség I. Nyelvhasználat, nyelvi tájkép és gazdasági élet*. Kolozsvár: Scientia Kiadó, 2018. S. 193–210.

27. Hires-László K., Horzsa G., Letenyi L. A többnyelvűség jót tesz az üzletnek. Egy nyelvi tájkép kutatás eredményei a kelet-szlovák-magyar határ régióban. *JelKép* 2020/4. S. 23–37.

28. Karmacsi Z. Település- és utcanevek Kárpátalja magyar lakta településeiben. In: Beregszászi A., Hires-László K. szerk. *A meszelt falakon túl. Születésnap kiadvány a Kótyuk István tiszteletére*. Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Magyar Tanszéki Csoport, Hodinka Antal Intézet, 2014. S. 87–98.

29. Karmacsi Z. Zápszony és Mezőkaszony nyelvi tájképének változása // Барчан В. В., Белей Л. О., Венжинович Н. Ф., Кузьма О. Ю., Староста О. І., Шаркань В. В., Шумицька Г. В., Ярема Х. І. ред. *Студії з філології та журналістики: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції студентів та аспірантів "Актуальні проблеми філології та журналістики"*. Ungvár : Grazhda, 2016. S. 239–241.

30. Karmacsi Z. A nyelvi tájkép változásának egy aspektusa // Márku A. – Tóth E. szerk. *Többnyelvűség, regionalitás, nyelvoktatás. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból III*. Ungvár: „RIK-U”, 2017. S. 54–60.

31. Karmacsi Z. Kárpátalja turisztikai vonzerőinek nyelvi tájképe. *METSZETEK* Vol. 7:1. 2018a. S. 91–118. DOI 10.18392/metsz/2018/1/4

32. Karmacsi Z. Turizmus és nyelvi tájkép. // Tódor E. M., Tankó E., Dégi Zs. szerk. *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség. Nyelvhasználat, nyelvi tájkép és gazdasági élet*. Kolozsvár : Scientia Kiadó, 2018b. S. 211–220.

33. Laihonen P. Nyelvi tájkép egy csallóközi és egy mátyusföldi faluban. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2012/3: 27–49.

34. Laihonen P. Csíkszentdomokosi nyelvi tájkép. *Székelyszemle*, 2013/7. S. 157–177. URL: [https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42242/laihonen.pdf?sequence=1]

35. Landry R., Bourhis R. Y. Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality: An empirical study. *Journal of Language and Social Psychology*, 1997/16, 23–49.

36. Laihonen P., Csernicskó I. Kísérlet egy összehasonlító vizsgálatra: a nyelvi tájkép dél-szlovákiai, székelyszemle és kárpátaljai falvakban. *REGIO* 25. évf. 2017 / 3, 50-81. [http://dx.doi.org/10.17355/rkkpt.v25i3.172]

37. Molnár D. I. *Perifériáról perifériára. Kárpátalja népessége 1869-től napjainkig*. Budapest : MTA TK Kisebbségkutató Intézet – Kalligram Kiadó, 2018.

38. Molnár D. I. Kárpátalja népessége // Csató Gy. főszerk. *Kárpátalja története. Örökség és kihívások*. Beregszász–Ungvár : II. RF KMF – „RIK-U” Kft., 2021a. 32–49.

39. Molnár D. I. Kárpátalja lakosságának területi eloszlása az újonnan kialakított közigazgatási rendszer tükrében // Molnár D. E. – Molnár F. szerk.: *Társadalomtudományi tanulmányok, A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczy Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpontjának tanulmánykötete*. Beregszász–Ungvár : II. RF KMF – „RIK-U” Kft. 2021b.

40. Molnár J., Molnár D. I. *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Beregszász : KMPSZ Tankönyv- és Taneszköz Tanácsa, 2005.

41. Scollon R., Scollon S. W. *Discourses in place: Language in the material world*. London : Routledge, 2003.

42. Shohamy E. LL research as expanding language and language policy. *Linguistic Landscape*, Jan 2015 /1-2, 152–171.

43. Tódor E. M., Tankó E., Dégi Zs. szerk. *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség I. Nyelvhasználat, nyelvi tájkép és gazdasági élet*. Kolozsvár : Scientia Kiadó, 2018a.

44. Tódor E. M., Tankó E., Dégi Zs. szerk. *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség II. Nyelvhasználati terek és nyelvi sokszínűség*. Kolozsvár: Scientia Kiadó, 2018b.
45. Tóth E. Mezőgecse község nyelvi tájképe: szociolingvisztikai elemzés. In: *Студії з філології та журналістики*. Випуск 2. Ужгород : Видавництво ФОР Бреза, 2014a. S. 410–412.
46. Tóth E. A magyar nyelv megjelenése Badaló és Halábor nyelvi tájképében. *LIMES. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve*. I. évfolyam. Ungvár : V. Pagyak Kiadója, 2014b. S. 57–64.
47. Tóth E. A 2012-es nyelvtörvény gyakorlati alkalmazása: Mezőgecse példája. // Márku A. – Hires-László K. szerk. *Nyelvoktatás, kétnyelvűség, nyelvi tájkép. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból*. Ungvár : Autdor-Shark, 2015. S. 186–205.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Bartha Cs. – Laihonen P. – Szabó T. P. (2013). Nyelvi tájkép kisebbségben és többségben: egy új kutatás területeiről. [Linguistic landscape in minority and majority: the fields of a new research.] *Pro Minoritate* 2013, ősz: 13–28. URL: [http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2013/ProMino-1303-02-bartha-laihonen-szabo.pdf]
2. Ben-Rafael, E. – Shohamy E. – Muhammad H. A. – Trumper-Hecht N. (2006). Linguistic Landscape as Symbolic Construction of the Public Space: The Case of Israel. *International Journal of Multilingualism*, Volume 3, Issue 1. [https://doi.org/10.1080/14790710608668383]
3. Ben-Rafael, E. – Shohamy E. – Barni M. (2010). Introduction. // Shohamy, E. – Ben-Rafael E. – Barni M. eds. *Linguistic Landscape in the City*. Bristol: Multilingual Matters, XI–XXVIII.
4. Beregszászi A. (2005). „Csata” a szimbolikus térért, avagy a látható/láthatatlan anyanyelv. [“Battle” for symbolic space, or the visible/invisible mother tongue] // Beregszászi A. – Papp R. szerk., *Kárpátalja. Társadalomtudományi tanulmányok*. Budapest–Beregszász: MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 158–163.
5. Beregszászi A. – Csernicskó I. – Ferenc V. 2014. *Nyelvi jogaink és lehetőségeink. Útmutató és tájékoztató a nyelvtörvény gyakorlati alkalmazásához kárpátaljai magyaroknak*. [Our language rights and opportunities. Guide and information for the practical application of the Language Act for Transcarpathian Hungarians.] Budapest: Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.
6. Borbély A. szerk. (2020). *Nemzetiségi nyelvi tájkép Magyarországon*. [Linguistic landscape of nationality in Hungary] Budapest: Nyelvtudományi Intézet. URL: http://www.nytud.hu/publ/nemzetisegi_nyelvi_tajkep/nemzetisegi_nyelvi_tajkep.pdf
7. Cenoz, J. – Gorter D. (2006). Linguistic landscape and minority languages. *International Journal of Multilingualism* (special issue), 3 (1), 67–80. [http://dx.doi.org/10.1080/14790710608668386]
8. Cenoz, J. – Gorter, D. (2009). Language Economy and Linguistic Landscape // Shohamy, E. – Gorter, D. eds. *Linguistic Landscape: Expanding the scenery*, New York–London: Routledge. 55–69.
9. Csata Zs. (2015). Ethnicity and Economy. A Research Agenda for Transylvania. *Erdélyi Társadalom*, 13 (3), 9–23. DOI: 10.17177/77171.166
10. Csata Zs. (2019). Az etnikai polarizáció és a jólét összefüggései Erdélyben. [The relationship between ethnic polarization and well-being in Transylvania] *REGIO* 27. évf. (2019) 3. szám 28–77.
11. Csata, Zs. – Marác, L. (2018). Regulatory Environment, Linguistic Inequalities, and New Opportunities for Hungarian Minority Interest Representation in Romania. *Language Policy and Linguistic Justice*, 393–430. [https://doi.org/10.1007/978-3-319-75263-1_13]
12. Csernicskó I. (2013). *Államok, nyelvek, államnyelvek. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010)*. [States, languages, state languages. Language policy in today's Transcarpathia (1867–2010)] Budapest: Gondolat Kiadó.
13. Csernicskó I. (2015). Nyelvek vetélkedése a nyelvi tájképben: kárpátaljai példa [Competition of languages in the linguistic landscape: Transcarpathian example]. *Alkalmazott Nyelvtudomány* 2015/1–2: 71–84.

14. Csernicskó István (2016a). A dinamikusán változó nyelvi tájkép: Kárpátalja példája. [The dynamically changing linguistic landscape: the example of Transcarpathia] *Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények*. 4 évf. 3. szám, 91–105.
15. Csernicskó I. (2016b). A változás megragadása a nyelvi tájképben. [A változás megragadása a nyelvi tájképben] *Magyar Nyelv* 2016/1: 50–62.
16. Csernicskó I. (2017). Nyelv, gazdaság, társadalom. Globális nyelvek Kárpátalja magyarok lakta végeinek nyelvi tájképében. [Language, economy, society. Global languages in the linguistic landscape of the Hungarian-inhabited regions of Transcarpathia] // Márku A. – Tóth E. szerk. *Többnyelvűség, regionalitás, nyelvoktatás. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból III.* Ungvár: „RIK-U”, 13–44.
17. Csernicskó I. (2019). *Fények és árnyak Kárpátalja nyelvi tájképéből.* [Lights and shadows from the linguistic landscape of Transcarpathia.] Ungvár: Autdor-Shark.
18. Csernicskó I. – Hires-László K. – Karmacsi Z. – Márku A. – Máté R. – Tóth-Orosz E. (2020). *Tévköz az ukrán nyelvpolitikában: Ukrajna törvénye „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról”* (elemző áttekintés). [Misdirection in Ukrainian language policy: Law of Ukraine "On ensuring the functioning of Ukrainian as a state language" (analytical overview)] Törökbálint: Termini Egyesület.
19. Csernicskó I. – Hires-László K. – Karmacsi Z. – Márku A. – Máté R. – Tóth-Orosz E. (2021). *A magyarok és a magyar nyelv Kárpátalján.* [Hungarians and the Hungarian language in Transcarpathia] Törökbálint: Termini Egyesület.
20. Csernicskó I. – Márku A. (2021). Ízelítők a Termini magyar–magyar szótár kárpátaljai anyagából. [Samples from the Transcarpathian material of the Termini Hungarian-Hungarian dictionary.] *Magyar Nyelvőr* 145(2021)/4: 417–431. DOI: 10.38143/Nyr.2021.4.417
21. Fedinec Cs. (2018). Regionalitás és etnikai jelleg az ukrán kisebbségi pártpolitikában. [Regionality and ethnic character in minority party politics in Ukraine.] // Fedinec Cs. – Szarka L. – Vízi B. szerk. *Etnikai pártok Kelet-Közép-Európában, 1989–2014.* Budapest: Gondolat Kiadó. 453–474.
22. Fedinec Cs. – Csernicskó I. (2018). Hány az óra, Vekker úr? Időzónák és politika Kárpátalján. [What time is it, Mr. Vekker? Time zones and politics in Transcarpathia] *Kommentár* 12/2: 81–99.
23. Fedinec Cs. – Csernicskó I. (2018). Hány az óra, Vekker úr? Időzónák és politika Kárpátalján. [What time is it, Mr. Vekker? Time zones and politics in Transcarpathia] In: Kontra M. szerk. *„Tudjuk a nyelvtant, mégsem tudunk semmit” – Olvasmányok nyelv, társadalom és kultúra összefüggéséről.* Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, 12–39.
24. Gorter, D. (2017). A nyelvi tájkép tanulmányozása: bevezetés a tudományterületbe. [Studying the linguistic landscape: an introduction to the field] *Regio* 2017/3: 31–49.
25. Hires-László K. (2015). Nyelvi tájkép és etnicitás Beregszászon. [Linguistic landscape and ethnicity in Beregszász.] // Márku A. – Hires-László K. szerk. *Nyelvoktatás, kétnyelvűség, nyelvi tájkép. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból.* II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont, Ungvár: Autdor-Shark. 160–185.
26. Hires-László K. (2018). Nyelvi tájkép és turizmus Beregszászon. [Linguistic landscape and tourism in Beregszász] // Tódor E.-M. – Tankó E. – Dégi Zs. szerk. 2018: *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség I. Nyelvhasználat, nyelvi tájkép és gazdasági élet.* Kolozsvár: Scientia Kiadó. 193–210.
27. Hires-László K. – Horzsa G. – Letenyei L. (2020). A többnyelvűség jót tesz az üzletnek. Egy nyelvi tájkép kutatás eredményei a kelet-szlovák-magyar határ régióban. [Multilingualism is good for business. Results of a linguistic landscape research in the Eastern Slovak-Hungarian border region.] *JelKép* 2020/4. 23–37.
28. Karmacsi Z. (2014). Település- és utcanevek Kárpátalja magyarlakta településeiben. [Settlement and street names in the Magyar-inhabited settlements of Transcarpathia] // Beregszászi A. – Hires-László K. szerk. *A meszelt falakon túl. Születésnap kiadvány a Kótyuk István tiszteletére.* Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Magyar Tanszéki Csoport, Hodinka Antal Intézet, 87–98.
29. Karmacsi Z. (2016). Zápszony és Mezőkaszony nyelvi tájképének változása. [Changes in the linguistic landscape of Zápszony and Mezőkaszony] In: Barchan V. V., Belei L. O., Venzhynovych N. F., Kuzma

O. Yu., Starosta O. I., Sharkan V. V., Shumytska H. V., Yarema Kh. I. red. *Studii z filolohii ta zhurnalistyky: Materialy II Mizhnarodnoi naukvo-praktychnoi konferentsii studentiv ta aspirantiv "Aktualni problemy filolohii ta zhurnalistyky"*. Ungvár: Grazhda, 239–241.

30. Karmacsi Z. (2017). A nyelvi tájkép változásának egy aspektusa. [An aspect of the change in the linguistic landscape] // Márku A. – Tóth E. szerk. *Többszínűség, regionalitás, nyelvoktatás. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból III.* Ungvár: „RIK-U”, 54–60.

31. Karmacsi Z. (2018a). Kárpátalja turisztikai vonzerőinek nyelvi tájképe. [Linguistic landscape of Transcarpathian tourist attractions] *METSZETEK* Vol. 7:1., 91–118. DOI 10.18392/metsz/2018/1/4

32. Karmacsi Z. (2018b). Turizmus és nyelvi tájkép. [Tourism and linguistic landscape] // Tódor E. M. – Tankó E. – Dégi Zs. szerk. 2018: *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség. Nyelvhasználat, nyelvi tájkép és gazdasági élet.* Kolozsvár: Scientia Kiadó. 211–220.

33. Laihonen, P. (2012). Nyelvi tájkép egy csallóközi és egy mátyusföldi faluban. [Linguistic landscape in a village in Csallóköz and a village in Mátyusföld.] *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 14/3: 27–49.

34. Laihonen, P. (2013). Csíkszentdomokosi nyelvi tájkép. [Linguistic landscape of Csíkszentdomokos] *Székelyföld*, 17 (7), 157–177 [https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42242/laihonen.pdf?sequence=1]

35. Landry, R. – Bourhis, R. Y. (1997) Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality: An empirical study. *Journal of Language and Social Psychology*, 1(16), 23–49.

36. Laihonen, P. – Cserniczkó I. (2017) Kísérlet egy összehasonlító vizsgálatra: a nyelvi tájkép délszlovákiai, székelyföldi és kárpátaljai falvakban. [An attempt at a comparative study: the linguistic landscape in the villages of southern Slovakia, Székelyland and Transcarpathia] *REGIO* 25. évf. (3. szám) 50–81. [http://dx.doi.org/10.17355/rkkpt.v25i3.172]

37. Molnár D. I. (2018). *Perifériáról perifériára. Kárpátalja népessége 1869-től napjainkig.* [From periphery to periphery. The population of Transcarpathia from 1869 to the present day] Budapest: MTA TK Kisebbségkutató Intézet – Kalligram Kiadó.

38. Molnár D. I. (2021a). Kárpátalja népessége. [Population of Transcarpathia.] In: Csató Gy. főszerk. *Kárpátalja története. Örökség és kihívások.* Beregszász–Ungvár: II. RF KMF – „RIK-U” Kft., 32–49.

39. Molnár D. I. (2021b). Kárpátalja lakosságának területi eloszlása az újonnan kialakított közigazgatási rendszer tükrében. [Territorial distribution of the population of Transcarpathia in the light of the newly created public administration system] In: Molnár D. E. és Molnár F. szerk.: *Társadalomtudományi tanulmányok, A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpontjának tanulmánykötete.* Beregszász–Ungvár: II. RF KMF – „RIK-U” Kft.

40. Molnár J. – Molnár D. I. (2005). *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében.* [The population and Hungarianness of Transcarpathia in the light of census and population movement data] Beregszász: KMPSZ Tankönyv- és Taneszköz Tanácsa.

41. Scollon, R. – Scollon, S. W. (2003). *Discourses in place: Language in the material world.* London: Routledge.

42. Shohamy, E. 2015. LL research as expanding language and language policy. *Linguistic Landscape*, Volume 1, Issue 1-2, Jan 2015, p. 152–171.

43. Tódor E. M. – Tankó E. – Dégi Zs. szerk. (2018a). *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség I. Nyelvhasználat, nyelvi tájkép és gazdasági élet.* [Linguistic landscape, linguistic diversity I. Language use, linguistic landscape and economic life] Kolozsvár: Scientia Kiadó.

44. Tódor E. M. – Tankó E. – Dégi Zs. szerk. (2018b). *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség II. Nyelvhasználati terek és nyelvi sokszínűség.* [Linguistic landscape, linguistic diversity II. Spaces of language use and linguistic diversity] Kolozsvár: Scientia Kiadó.

45. Tóth E. (2014a). Mezőgece község nyelvi tájképe: szociolingvisztikai elemzés. [Linguistic landscape of Mezőgece village: sociolinguistic analysis.] In: *Studii z filolohii ta zhurnalistyky. Vypusk 2. Uzhhorod: Vydavnytstvo FOP Breza*, 410–412.

46. Tóth E. (2014b). A magyar nyelv megjelenése Badaló és Halábor nyelvi tájképében. [The appearance of the Hungarian language in the linguistic landscape of Badaló and Halábor] *LIMES. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve*. I. évfolyam. Ungvár: V. Pagyak Kiadója, 57–64.

47. Tóth E. (2015). A 2012-es nyelvtörvény gyakorlati alkalmazása: Mezőgecse példája. [Practical application of the 2012 Language Act: the example of Mezőgecse] // Márku A. – Hires-László K. szerk. *Nyelvoktatás, kétnyelvűség, nyelvi tájkép. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból*. Ungvár: Aurdor-Shark, 186–205.

Корнелія Гіреш-Ласлов, доцент кафедри історії та суспільних дисциплін, голова Науково-дослідного центру імені Антонія Годинки Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (Україна).

Kornélia Hires-László, Associate Professor of the Department of History and Social Sciences, head of the Antal Hodinka Linguistic Research Center at the Ferenc Rakóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education (Ukraine).

Рейка Матей, аспірантка, асистент кафедри філології, науковий співробітник Науково-дослідного центру імені Антонія Годинки Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (Україна).

Réka Máté, PhD candidate, assistant lecturer at the Department of Philology, researcher of the Antal Hodinka Linguistic Research Center at the Ferenc Rakóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education (Ukraine).

Еніке Товт-Орос, аспірантка, науковий співробітник Науково-дослідного центру імені Антонія Годинки Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (Україна).

Enikő Tóth-Orosz, PhD candidate, researcher of the Antal Hodinka Linguistic Research Center at the Ferenc Rakóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education (Ukraine)

Стаття надійшла: 11.05.2023

Статтю прийнято до друку: 18.05.2023

УДК 811.161.2'373.23:355.11

DOI 10.31652/2521-1307-2022-36-126-136

ВІЙСЬКОВІ ПСЕВДОНІМИ: СЕМАНТИКО-МОТИВАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ

Наталія Павликівська

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

Україна, м. Вінниця, вул. Острозького, 32

e-mail: Pavlikivska@i.ua

ORCID:0000-0002-2297-4872